

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

Överklagande av en hovrättsdom – tjänstefel

Klagande

Riksåklagaren
Box 5553
114 85 Stockholm

Motpart

LS

Ombud och offentlig försvarare:

Advokaten JE

Saken

Tjänstefel

Överklagade avgörandet

Svea hovrätts dom den 10 mars 2016 i mål nr B 4177-15

Yrkande

Jag yrkar att Högsta domstolen, med ändring av hovrättens dom, dömer LS för tjänstefel och bestämmer påföljden till dagsböter.

Frågan i målet

Den fråga som enligt min uppfattning är av intresse ur prejudikatsynpunkt är huruvida den gärning LS har gjort sig skyldig till – och som är att bedöma som ett tjänstefel – ska anses som ringa och därmed inte föranleda ansvar för tjänstefel.

Bakgrund

Åtalet

LS åtalades för tjänstefel enligt följande gärningsbeskrivning.

Polisinspektören LS tjänstgjorde den 2 mars 2014 som hundförare vid dåvarande Polismyndigheten i Stockholms län.

LS har nämnda dag vid Fruängsgatan i Hägersten inom Stockholms kommun, uppsåtligen tillfogat LP smärta och ytliga sårskador på vänster lår, vänster underben, vänster överarm samt ryggens vänstra sida genom att beordra sin tjänstehund X att stoppa LP:s flykt från platsen och därigenom också beordra hunden att angripa och bita LP.

LS har vid myndighetsutövning av oaktsamhet åsidosatt vad som gällt för uppgiften genom att använda oförsvarligt våld i samband med gripandet av LP genom att använda sin tjänstehund på sätt som skildrats ovan. Våldsanvändningen har varit oförsvarlig då LP varit misstänkt för ett brott där normalpåföljden är böter.

Tingsrättens dom

Tingsrätten dömde LS för tjänstefel till 70 dagsböter.

Tingsrätten ansåg att det förelegat en sådan situation som omfattas av 10 § polislagen, som ger en polisman rätt att utöva visst våld vid ett ingripande. Enligt tingsrätten var det emellertid inte försvarligt av LS att i den aktuella situationen släppa sin tjänstehund för att stoppa LP samt innebär detta att LS överskridit sin laga befogenhet och att hans användning av våld inte varit tillåten. Tingsrätten anförde vidare följande.

LS är en erfaren polis, har själv uppgett att han varit hundförare sedan 2002 och att han befunnit sig i liknande situationer tidigare. Han får därmed anses ha haft goda förutsättningar för att hantera en situation som den nu aktuella. Även om det ligger i sakens natur att poliser ibland behöver fatta snabba beslut har LS, när han felaktigt använde sin tjänstehund för att stoppa LP, varit oaktsam vid bedömningen av det befogade i ett sådant handlande. LS har alltså av

oaktsamhet åsidosatt vad som gällde för uppgiften att gripa LP och ska därför dömas för tjänstefel i enlighet med åklagarens andrahandsyrkande.

Hovrättens dom

Sedan LS överklagat tingsrättens dom och yrkat att hovrätten skulle ogilla åtalet ogillade hovrätten åtalet för tjänstefel.

Hovrätten delade tingsrättens bedömning att försöket att gripa LP innebar att det förelåg en sådan situation som kan ge polismän rätt att tillgripa visst tvång men att LSs handlande inte kan anses ha varit försvarligt eftersom det har visat sig att LP gjorde sig skyldig till skadegörelse av den s.k. normalgraden, dvs. som utgångspunkt ett bötesbrott, varför LS handlande inte låg inom ramen för den laga befogenheten. Hovrätten anförde vidare bl.a. följande.

Av utredningen i målet framgår att LS är en erfaren polisman. Han har dock varit med om en liknande situation vid endast ett tidigare tillfälle. Då stannade den misstänkte när han ropade och han behövde därför inte släppa hunden. LS har uppgett att han vid det i målet aktuella tillfället handlade under tidspress och att han – vid den tidpunkt då han beslutade att släppa hunden – var av uppfattningen att det var fråga om grov skadegörelse. Enligt LS är handlandet förenligt med det han fått lära sig. Eftersom hans invändning inte är motbevisad utgår hovrätten i det fortsatta från att han uppfattade förhållandena på platsen på det sätt han beskrivit. Att han i samband med upprättandet av en promemoria med anledning av det inträffade inte specificerade att det var fråga om en *grov* skadegörelse förändrar inte den bedömningen.

Mot LSs invändning ska ställas de höga krav på noggrannhet som den aktuella tjänsteåtgärden innefattar. Särskilt höga krav får enligt hovrätten ställas när det – som i detta fall – är fråga om en typ av våld som medför en betydande risk för skador. Det är av stor vikt att en polisman i varje enskilt fall gör en bedömning i enlighet med polislagens behovs- och proportionalitetsprinciper och inte rutinmässigt använder polishunden för att stoppa någon som flyr från en brottsplats. Med beaktande av det begränsade klotter som fanns på platsen får LSs handlande anses så pass avvikande från det helt aktsamma att det bör beskrivas som oaktsamt i den aktuella straffbestämmelsens mening.

Fråga är då om gärningen vid en helhetsbedömning är att anse som *ringa* och därför inte ska leda till ansvar för tjänstefel. En sådan bedömning ska ske mot bakgrund av (a) gärningens betydelse för myndighetsutövningen och (b) gärningsmannens ansvar i förhållande till denna (se prop. 1988/89:113 s. 17). Hovrätten konstaterar att en bedömning av gärningsmannens ansvar innebär en prövning av graden av uppsåt eller oaktsamhet.

LSs självständiga ställning i förhållande till myndighetsutövningen och det faktum att LP skadades genom tjänsteåtgärden talar för att brottet inte är att anse som *ringa*. Hovrätten anser att LS borde ha bildat sig en bättre uppfattning av klottrets omfattning, och därmed dess begränsade straffrättsliga allvar, i stället för att omedelbart släppa hunden. Mot detta ska dock ställas vad som

framkommit om att han fattade sitt beslut under stor upplevd tidspress. Det kan visserligen krävas av en polisman att han eller hon har goda kunskaper om brottsrubriceringar men det kan samtidigt anses i viss mån ursäktligt att preliminära sådana bedömningar ibland visar sig felaktiga i efterhand. Utifrån det som LS har berättat om sina möjligheter att uppfatta de faktiska förhållandena anser hovrätten att det föreligger en så låg grad av oaktsamhet att gärningen vid en helhetsbedömning ska bedömas som ringa. Han ska därför, med ändring av tingsrättens dom, frias från ansvar för tjänstefel.

Grunderna för mitt överklagande

Regleringen i polislagen

Under vilka omständigheter en polisman får använda polishund (tjänstehund) som hjälpmedel vid ett ingripande är inte reglerat särskilt i lag. I stället är de allmänna reglerna i polislagen om polisens våldsanvändning tillämpliga.

Polisens allmänna rätt att använda våld regleras i 10 § polislagen (1984:387). Enligt denna får en polisman använda våld för att genomföra en tjänsteåtgärd i den mån andra medel är otillräckliga och det med hänsyn till omständigheterna är försvarligt. Bestämmelsen är fakultativt utformad och den valda formuleringen – att polismannen ”får” använda våld om förutsättningarna för det är uppfyllda – markerar att polismannen alltid ska välja den minst ingripande åtgärden för att lösa den aktuella situationen (se Annika Norée, Laga befogenhet, Polisens rätt att använda våld, Ak. avh. 2000, s. 143).

En polisman har, såvitt är av intresse i detta mål, rätt att använda våld bl.a. om någon som med laga stöd berövas friheten försöker undkomma (10 § första stycket 2 polislagen).

I 10 § polislagen erinras om de grundläggande behovs- och proportionalitetsprinciperna för polisingripanden. Dessa principer beskrivs närmare i 8 § polislagen, enligt vilken ett polisingripande alltid ska ske med iakttagande av vad som föreskrivs i lag eller annan författning och på ett sätt som är försvarligt med hänsyn till åtgärdens syfte och övriga omständigheter. Om tvång måste tillgripas ska det ske endast i den form och den utsträckning som behövs för att det avsedda resultatet ska uppnås. Våld får således tillgripas bara när det behövs, dvs. när andra medel är otillräckliga för att polismannen ska kunna utföra den tjänsteuppgift det är fråga om och våldsanvändning kan väntas leda till det avsedda resultatet. Vidare får våld över huvud taget inte användas om den aktuella tjänsteuppgiften inte har en sådan betydelse att det framstår som rimligt att den genomförs med fysiskt tvång. Om så är förhållandet måste under hela händelseförloppet beaktas att aldrig mer våld används än vad som är rimligt i förhållande till vad som kan uppnås därigenom. (Nils-Olof Berggren och Johan Munck, Polislagen, En kommentar, 9 uppl. S. 79 f.).

Rikspolisstyrelsen har meddelat föreskrifter och allmänna råd om Polisens hundverksamhet (RPSFS 2011:2; FAP 214-1). Dessa reglerar dock inte på vilket sätt och under vilka omständigheter som poliser får använda polishundar som hjälpmedel vid ingripanden.

Straffbestämmelsen om tjänstefel

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet vid myndighetsutövning åsidosätter vad som gäller för uppgiften döms – om gärningen inte är att anse som ringa – för tjänstefel till böter eller fängelse i högst två år, enligt 20 kap. 1 § första stycket brottsbalken.

Bestämmelsen kriminaliserar både uppsåtliga och oaktsamma handlingar. Ansvar drabbar således inte bara den som förstod att hans eller hennes handlande är i strid med vad som gäller för uppgiften, utan också den som bort förstå det. Ansvar kan således följa om vederbörande inte varit tillräckligt noggrann för att söka utreda vad som gäller etc. (Ulväng m.fl., Brotten mot allmänheten och staten, 2 uppl. s. 270.) I förarbetena till tjänstefelsbestämmelsen poängteras att det följer av allmänna principer att straffrättsligt ansvar för oaktsamhet inte ska komma i fråga för varje avvikelse från den eftersträvade normen samt att en viss marginal alltid föreligger mellan det helt aktsamma och det oaktsamma. I förarbetena anges vidare att vid bedömningen av huruvida gärningsmannen handlat oaktsamt är i första hand av betydelse vilka krav på noggrannhet och omsorg som uppgiften krävt och att detta såsom i andra motsvarande sammanhang får vägas mot omständigheter som hänför sig till gärningsmannen personligen, t.ex. hans kunnighet, utbildning och erfarenhet eller att han handlat under tidspress. (Prop.1988/89:113 s. 19 f. och s. 24.)

Min bedömning av de objektiva rekvisiten

Myndighetsutövning genom ingripanden med hjälp av polishund innebär typiskt sett en beaktansvärd risk för personsador av både lindrigt och mer allvarligt slag. Vid användning av polishund i sådana situationer, och oberoende av hur väl dresserad hunden är, finns också flera osäkerhetsfaktorer. Polishund bör därför användas restriktivt vid våldsutövning. Enligt min uppfattning är det en brist att det inte finns några närmare riktlinjer eller anvisningar som gäller användande av polishund som våldsanvändningsredskap. (Jfr Johan Boucht, Polisiär våldsanvändning. En straff- och offentlighetsundersökning, 2011, s. 155 och s. 158 samt Annika Norée, a.a. s. 182 f.).

Det brott LP begick genom att klottra i gångtunneln är ett skadegörelsebrott som i normalfallet föranleder en bötespåföljd. LP har sedermera godkänt ett strafföreläggande gällande skadegörelse med 80 dagsböter som påföljd. Enligt min uppfattning bör det aldrig anses försvarligt att beordra sin tjänstehund att stoppa den som försöker undkomma ett brott som kan antas föranleda endast

ett bötesstraff. Om en hund beordras stoppa någon som försöker undkomma beordras hunden samtidigt att angripa och bita den flyende. Även om LS haft rätt att tillgripa visst tvång för att gripa LP anser jag, i likhet med hovrätten, att LSs våldsanvändning, med hänsyn till vad som kunde uppnås därigenom, inte varit försvarlig. LS har således genom att beordra hunden att stoppa LP överskridit sin laga befogenhet enligt 10 § polislagen och har därmed vid myndighetsutövning genom sitt handlande åsidosatt vad som gällde för uppgiften.

Min bedömning av det subjektiva rekvisitet

Enligt min uppfattning borde LS ha förstått att han genom sitt handlande åsidosatte vad som gäller för uppgiften. Härvid är följande att beakta.

I radioanropet till LS nämndes inget om att klottret inte skulle utgöra skadegörelsen av normalgraden. LS påträffade LP och en annan misstänkt gärningsman när de klottrade på väggarna i en upplyst gångtunnel. LS har lång erfarenhet som polisman (sedan 1990) och hundförare (sedan 2002). Han har själv uppgett att han kände till att skadegörelse som inte är grov inte bör föranleda ett ingripande med hund. Även om LS har nödgats göra sin bedömning under viss tidspress har han haft goda möjligheter att snabbt bilda sig en uppfattning om att klottret endast täckte delar av väggarna i gångtunneln och därmed var långt ifrån att bedömas som någon allvarligare form av skadegörelse som eventuellt skulle kunna motivera ett ingripande med hjälp av polishund. Om LS hade gjort detta hade han förstått att det aktuella klottret var av sådan karaktär att ett gripande av den flyende misstänkta gärningsmannen med hjälp av hund inte kunde anses försvarligt.

När det gäller den subjektiva förutsättningen för straffansvar delar jag således hovrättens bedömning att LSs handlande får anses så pass avvikande från det helt aktsamma att det måste anses oaktsamt i tjänstefelsbestämmelsens mening.

Jag delar emellertid inte hovrättens bedömning att den gärning LS har begått är att anse som ringa.

Bestämmelsen om straffrihet för ringa fall

I 20 kap. 1 § första stycket brottsbalken finns en straffrihetsregel. Enligt denna ska inte dömas till ansvar för tjänstefel om gärningen med hänsyn till gärningsmannens befogenheter eller uppgiftens samband med myndighetsutövningen i övrigt eller till andra omständigheter är att anse som ringa.

Vid bedömningen av om gärningen är ringa och därmed fri från ansvar ska en helhetsbedömning göras, främst mot bakgrund av gärningens betydelse för myndighetsutövningen och gärningsmannens ansvar i förhållande till denna (prop. 1988/89:113 s. 17). Vilka omständigheter som bör beaktas vid bedömningen är beroende på förhållandena i det enskilda fallet. Såväl allmänna som enskilda intressen kan ha betydelse i sammanhanget. En viktig faktor är i vad mån någon drabbats av skada eller om det förelegat någon mera påtaglig risk för skada eller olägenhet av annat slag. Det kan också annars förekomma situationer där ett felaktigt handlande vittnar om en sådan likgiltighet inför de krav som rimligen kan ställas att ett straffrättsligt ansvar är motiverat. Av stor vikt är också verksamhetens art. Inom områden där kraven på en korrekt handläggning är särskilt stora kan det finnas anledning att göra en strängare bedömning än i andra fall, t.ex. inom rättsväsendet. Vid bedömningen av om brottet är ringa är vidare av betydelse vilken ställning gärningsmannen intagit i förhållande till myndighetsutövningen. Ju mer självständiga befogenheter den felande har, desto större anledning finns att se mer allvarligt på gärningen. (Se a. prop. s. 17 och s. 24 f.)

I NJA 2004 s. 164 slår Högsta domstolen fast att vid bedömningen av frågan om gärningen med hänsyn till omständigheterna är att anse som ringa ska samtliga omständigheter beaktas, vilket innebär att inte endast objektiva faktorer som uppgiftens art och gärningens effekter är av betydelse utan också den grad av oaktsamhet som gärningsmannen har visat.

Min bedömning av om gärningen är att anse som ringa

Som hovrätten anför talar LS självständiga ställning i förhållande till myndighetsutövningen och det faktum att LP skadades genom tjänsteåtgärden för att gärningen inte är att anse som ringa. Som hovrätten anför anser även jag att LS borde ha bildat sig en bättre uppfattning av klottrets omfattning, och därmed dess begränsade straffrättsliga allvar, i stället för att omedelbart, och vid två tillfällen, släppa hunden på LP.

Jag delar emellertid inte hovrättens bedömning att det föreligger en så låg grad av oaktsamhet att gärningen ska bedömas som ringa. Enligt min uppfattning är graden av oaktsamhet inte särskilt låg i detta fall. Oavsett hur det förhåller sig härmed bör emellertid graden av oaktsamhet inte ges ett så stort genomslag vid bedömningen av om gärningen är ringa som hovrätten funnit.

Höga krav måste ställas på polisen när det gäller våldsanvändning. Sådan våldsanvändning som är aktuell i målet, ingripanden med hjälp av polishund, kan leda till svåra skador på den gripne och hundens agerande i olika situationer ligger delvis utom polismannens kontroll. Det är därför viktigt att sådan våldsanvändning endast sker efter noggranna överväganden. Även om jag har förståelse för att LS nödgats göra sina överväganden under viss tidspress har han, som är en erfaren polisman och hundförare, haft goda möjligheter att snabbt bilda sig en uppfattning om att klottret endast täckte delar av väggarna i en upplyst gångtunnel och därmed var långt ifrån att bedömas som någon allvarligare form av skadegörelse som eventuellt skulle kunna motivera ett ingripande med hjälp av polishund. Jag anser inte att den grad av oaktsamhet som LS har visat kan anses som så låg att gärningen, vid beaktande av övriga relevanta objektiva omständigheter, kan bedömas som ringa.

Även om LSs grad av oaktsamhet skulle anses låg på det sätt hovrätten givit uttryck för är det min uppfattning att det subjektiva rekvisitet fått oproportionerligt stor betydelse vid bedömningen av om gärningen ska anses som ringa. De omständigheter som talar emot att gärningen bedöms som ringa, främst de skador LP åsamkats och LSs självständiga ställning i förhållande till myndighetsutövningen, bör ges större genomslag vid bedömningen och leda till att gärningen vid en helhetsbedömning inte kan bedömas som ringa.

Jag anser således att LS, med ändring av hovrättens dom, ska dömas för tjänstefel till dagsböter.

Skälen för prövningstillstånd

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar (Peter Fitger, Rättegångsbalken, s. 54:26).

Enligt de åklagare som utreder brott av aktuellt slag är rättsläget oklart när det gäller vilken betydelse som ska tillmätas graden av oaktsamhet vid bedömningen av om en gärning är ringa, särskilt i fall som detta när våldet har lett till personskada.

Högsta domstolen har hittills endast i ett fåtal avgöranden behandlat frågan om polisens rätt till våldsanvändning. Något avgörande som gäller våldsanvändning med hjälp av polishund finns mig veterligen inte. Vidare finns endast ett fåtal vägledande avgöranden om gränsdragningen mellan ringa och icke ringa tjänstefel som gäller aktivt handlande vid myndighetsutövning.

Även om gränsdragningsfrågan är beroende av flera omständigheter som kan variera mellan olika fall finns enligt min uppfattning behov av vägledande uttalanden av Högsta domstolen när det gäller vilka principer som bör gälla vid bedömningen av om en gärning ska anses ringa och därmed vara fri från straffansvar samt vilken vikt som de objektiva och subjektiva faktorerna bör tillmätas vid denna bedömning.

Sakomständigheterna i målet är väl utredda, varför målet är lämpligt för en prövning i Högsta domstolen.

Sammanfattningsvis skulle en prövning av överklagandet vara av vikt för ledning av rättstillämpningen.

Bevisuppgift m.m.

Jag ber att få återkomma med bevisuppgift samt mina synpunkter på målets fortsatta handläggning för det fall Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd.

Anders Perklev

Hedvig Trost

Kopia till:

Utvecklingscentrum Malmö
Särskilda åklagarkammaren (AM-31888-14)
Chefsåklagaren Håkan Roswall